

Рецензия

**за дисертационния труд „Насилието над жените в Албания след 1990г.“,
представен от Валбона Муча за присъждане на научно-образователната
степен „доктор по Социология”**

от проф. дн Валентина Миленкова

I. Общо представяне на дисертационния труд

Настоящата дисертация разглежда един особено сериозен проблем в съвременната реалност: насилието над жени – в различни условия и в различни форми. В този контекст мога да кажа, че това е една важна тема – не само от гледна точка на своята актуалност, но и по отношение на значимостта ѝ в албанското общество, което пред вид своята мюсюлманска битийност не е открито към обсъждане в публичното пространство на подобни теми и въпроси. Основният изследователски интерес се фокусира върху представяне на домашното насилие като комплексен и многоизмерен проблем. Актовете на насилие имат различни форми и в тях мъже и жени биват включени като негови жертви и автори. Въпреки това официалните статистики показват, че последствията за жените са много повече, отколкото за мъжете. Според дисертантката насилието в семейството се счита за феномен, който се подкрепя от традиционното патриархално мислене. Междусъпружеските отношения в патриархалното общество не са равнопоставени. Този феномен се среща почти навсякъде по света, но е особено важен проблем *в албанското общество*.

В този контекст Валбона Муча очертава рамката на дисертационния труд: да се анализира насилието, което в действителност е един престъпен акт; то е силно разпространено и е във възход, в резултат на упадъка, както и на социалния вакуум, създаден от прехода в Албания.

Тезата на дисертацията е, че насилието над жените в Албания е културно обусловен проблем, чието разрешаване може да се търси по един демократичен

път с комплексен подход – превенция, законодателни промени; медийни интенции, преоценка на поведенческите реакции и пр.

Целта на настоящата дисертация е: да се разкрие феноменът „домашно насилие над жените“ с неговите основни форми на разпространение, физически, психически и социално-икономически последици, както и да се предложат стратегии за предотвратяване или минимизиране на случаите на насилие и дискриминация. Изведени са и основните задачи в дисертацията

Постигането на целта и задачите се осъществява на базата на съчетаване на теоретичния подход към изследваната социална реалност и анализ на динамиката на конкретната социално-историческа ситуация със собствени теренни проучвания, проведени през периода 1990-2012 г. Реализираните авторски проучвания се базират основно на качествени методи и по специално - изследване на документи (desk research), анализ на случаи (case study), контент анализ на медийно съдържание и дълбочинни интервюта (in-depth interviews). В дисертацията се използва наблюдение и индивидуална пряка анкета.

В текста са представени и данни от различни организации и центрове в Албания, които предлагат социални услуги в помощ на жертвите на домашното насилие. Освен това се използват и данни, които са свързани с разпространението на този феномен, предоставени от Албанското Министерство на вътрешните работи. В резултат на събраната и анализирана информация се дава възможност да се проникне по-дълбоко в корените на насилието над жени в Албания, за да се създаде една ясна представа за сферите на влияние, начините и институциите, които носят отговорност за предотвратяването и борбата с домашното насилие.

Структура на дисертационния труд: дисертацията включва увод, три глави, изводи и заключение, цитирана литература, пет приложения.

Обемът на дисертацията е 229 страници. Литературните източници са 198 , от тях 50 на български и 148 броя на латиница, включително и албански език.

Първа глава въвежда в методологическата рамка на дисертацията; представя основните теоретични акценти, търси историческия контекст на разглеждания проблем. Анализира се насилието в семейството и неговите форми като се изхожда от обстоятелството, че семейството и училището са най-важните възпитателни и образователни фактори за социализация и приобщаване.

Според дисертантката, домашното насилие е модел на насилническо поведение, на заплахи и преследване, което се използва от мъжете върху близките им и брачните им партньорки с цел налагането и проявата на власт, както и контрол над другите, като това могат да бъдат настоящата съпруга или бившата, годеницата, любимата или случайна партньорка. Това е поведение, което се заучава чрез наблюдение (как се държат възрастните) или подкрепа (когато обществото го подкрепя и приема като нещо нормално и морално) както вътре в семейството, така и в обществото. То не се причинява от генетични причини или психически заболявания. Домашното насилие се повтаря, тъй като то функционира за постигане на целите, за които служи. Този модел на поведение дава възможност да се повтаря от страна на насилниците с цел да държат в подчинение жертвата си чрез страх и заплахи.

Муча представя най-масово разпространените форми на насилие в Албания, които са подбрани на базата на натрупания опит на центровете, които подпомагат жените и момичетата, жертви на насилие, а именно - физическо насилие, психологическо (емоционално) насилие, икономическо насилие, сексуално насилие, полово насилие. Изведени са и причините, които влияят за развитие на насилието в семейството. Отбелязва се, че причините или основните фактори, които генерират насилие в семейството, имат своя източник в патриархалната култура и светоглед, наследен от миналото.

Има приведени и различни данни от правителствени и неправителствени организации.

Втора глава е посветена на присъствието на домашното насилие в публичното пространство и изследователските практики, на ролята на институциите. Медиите се разкриват като едно от най-мощните средства при отразяване на стереотипите и съществуващите полови роли.

На пръв поглед се създава представа, че отразяването на насилието в семейството е във фокуса на албанските медии. Всъщност албанската преса е много чувствителна на тема престъпления в семейството, но не и към насилието в него. Медиите в Албания според В.Муча, отразяват обикновено само атрактивната страна на домашното насилие като я превръщат в индустрия и държат публиката заинтересована от този спектакъл.

Дисертантката стига до извода, че правилното отразяване на домашното насилие влияе на подобряване на живота на обществото, за създаване на нормален

климат за всички негови членове и подобряване на демократичните стандарти на обществото.

В много статии жените и момичетата, жертви на насилие, се разглеждат в положителна светлина. Статиите разглеждат главно темата за домашното насилие, обвързано с някои от проблемите на насилието като сексуално насилие, трафик, сексуални намеци, отвличане, насилие, което завършва с убийство на жертвата или тежкото ѝ нараняване. Но има и случаи, при които насилието на полова основа не се разбира и не се представя правилно на страниците на пресата.

Във втора глава са представени и конкретни случаи чрез разкази на жени подложени на насилие. Специално внимание е отделено и на разкази на жени в неравностойно положение, тъй като в исторически план те са били пренебрегвани и са оставали встрани от вниманието на изследователите, политиците и феминистките движения като цяло.

В тази глава на дисертацията се разкриват и наличните статистически данни на институциите за домашното насилие. Като член на НПО за домашно насилие „Женски форум“ дисертантката провежда национално изследване с жени, които посещават организации и филиали в цялата страна. Разкрита е връзка и между физическото насилие и останалите видове насилие над жените в семейството.

Трета глава, озаглавена „Законодателни проблеми. Стратегии и политики за преодоляване на феномена домашно насилие“ акцентира върху някои законови и институционални проблеми. Констатира се, че по-рано в Наказателния кодекс не е съществувала специална част за насилието в семейството, а в момента жертвите на домашно насилие са защитени чрез специални разпоредби на Наказателния кодекс, които се отнасят до физическа злоупотреба, обида, нараняване, убийство и т.н.

В дисертацията са разкрити и *институционални механизми на централно и локално ниво*. Стратегическа цел в тази посока е създаването на една междусекторна програма на сътрудничество с програмите на правителствените стратегии с цел по-доброто разпространение на съществуващите социални услуги, както и предлагане на качествени и ефикасни услуги в подкрепа на жертвите на домашно насилие. Предотвратяването на насилието в семейството е приоритет на правителството. Важно е жената, която е засегната от насилие, да има достъп до необходимата информация и до съвети, както и професионалисти, които да знаят как да реагират на първите знаци на насилието. Проследени са и различни

политики, инициирани към насилието. Специално внимание е отделено и на Стратегията срещу насилието към жените в семейството - 2011-2015.

В тази глава са отправени и препоръки за предотвратяване и редуциране на явлението насилие в семейството, които се фокусират върху дейностите в рамките на общността, държавната полиция и сътрудничество между институциите. Отбелязана е необходимостта от **Национална стратегия и план за действие** в тази посока.

II. Оценка на дисертационния труд

Сериозно достойнство на дисертацията е, че тя предствлява един синтез между теория, емпирия и приложна насоченост; т.е. това е един теоретико-приложен труд. В последната глава на дисертацията са разгледани подробно различни нормативни документи, които представляват база за отношението към жените, зачитане на техните права и мястото на жените в албанското общество. Проявен е критичен подход при осмислянето на различни закони; като дисертантката по един диалогичен начин е извела значими изводи и обобщения.

Вторият акцент в оценката на дисертационния труд, е свързан с разнообразието от методи, които В.Муча използва: теоретичен подход и самостоятелни проучвания, базирани основно на качествени методи и по специално - изследване на документи (desk research), анализ на случаи (case study), контент анализ на медийно съдържание и дълбочинни интервюта (in-depth interviews). В дисертацията се използва наблюдение и индивидуална пряка анкета. Проведените от дисертантката изследвания са направени с вещина и със своето разнообразие имат значение за подържане на връзката теория-емпирия.

В литературата има различни изследвания, които представляват сериозен ориентир по отношение на направените анализи и изложените разсъждения в дисертацията. Тук трябва да отбележа, че са разгледани различни форми на насилие над жените, като са представени и някои специфики. В дисертацията са приведени и различни статистически данни, даващи картина на ситуацията в албански контекст.

Важен момент в оценката на дисертацията е също обогатяването на литературата - теоретичните и емпирични изследвания и анализи на насилието в албанското общество.

Приемам направената самооценка на приносите в дисертационния труд, отнасяйки ги главно към областта на обогатяване на съществуващите изследователски пространства.

Препоръки

- Да се засили авторското присъствие във вид на повече рефлексивност и обобщения по отношение на разглежданите теории.
- Препоръчвам в бъдещите си разработки Валбона Муча да направи изследвания на насилието над жени в сравнителен контекст: България – Албания.
- При една бъдеща публикация препоръчвам да се направи допълнителна стилова редакция и езиково усъвършенстване на текста.

Лични впечатления

Познавам Валбона Муча от нейната задочна докторантура в катедра Социология, "ЮЗУ Неофит Рилски ". Имам отлични впечатления от нея като сериозен, добросъвестен и отговорен изследовател; като трудолюбив и дисциплиниран докторант, отличаващ се с коректност и отговорност.

III. Заключение

Смятам, че дисертационният труд „Насилието над жените в Албания след 1990г.“, представен от докторант Валбона Муча притежава необходимите качества – теоретична и емпирична рамка, ясна структура, ерудиция, направени анализи и изводи.

На това основание препоръчвам на членовете на научното жури да присъдят образователно-научната степен „доктор по социология” на Валбона Муча.

30.09.2013г.

Рецензент: проф.дн Валентина Миленкова